

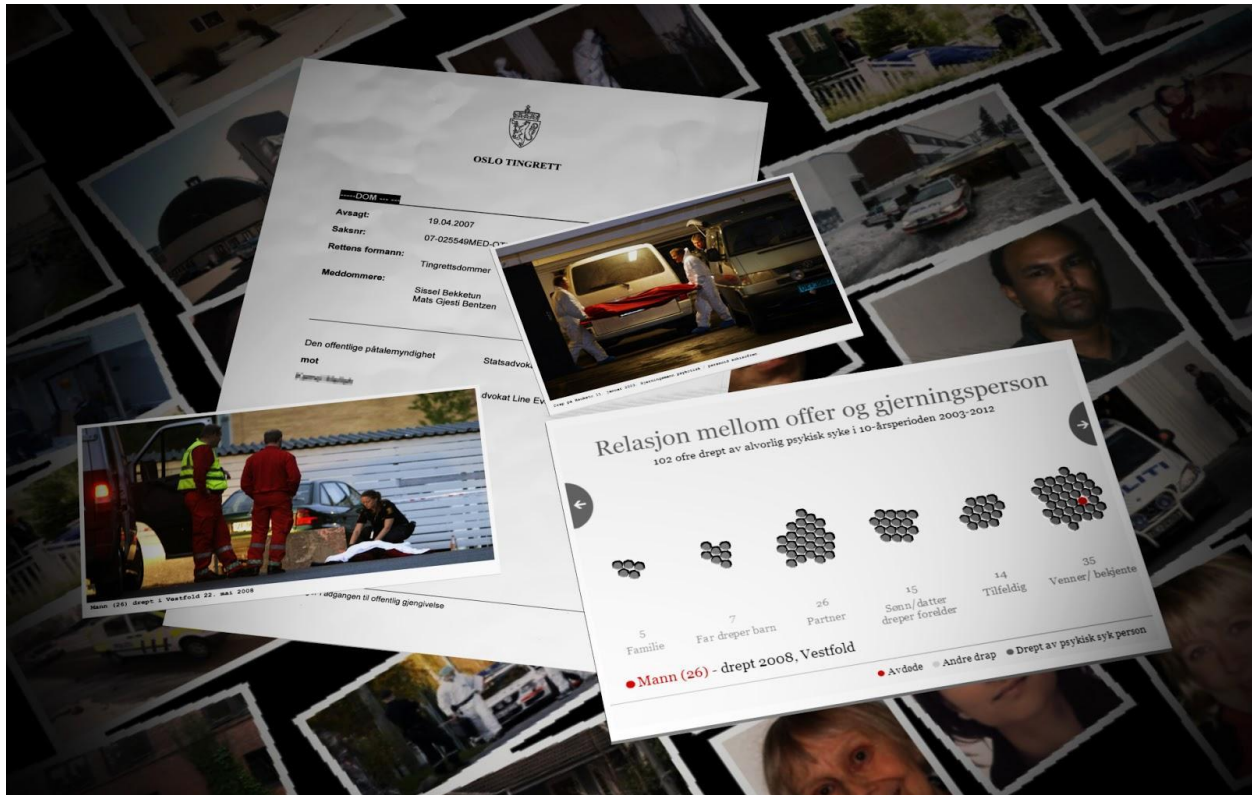
DRAP OG DIAGNOSER

*HVEM DREPER – OG HVORFOR?
OG HVEM ER OFRENE?
NRKS GRANSKNING OG KARTLEGGING AV
TI ÅR MED DRAP*

Av: Ståle Hansen, Marit Higrav, Ellen Borge Kristoffersen og Anne Vinding

NRK Nyheter og NRK Dokumentar- og Samfunn
Kontaktperson: Ståle Hansen, mobil 905 92 321

SKUP-rapport

- Drap og diagnoser
- Drap og rus
- Drap og tvungent psykisk helsevern

Av Ståle Hansen, Marit Higrav, Ellen Borge Kristoffersen og Anne Vinding

Introduksjon

“Etter mange år klarte vi å legge denne saken bak oss, og nå kommer den altså opp på nytt. Det kommer til å bli tungt for oss alle, men hvis det kan bidra til å sette søkelys på det psykiske helsevernet i Norge er det verdt det”.

E-posten fra en av de pårørende i de 102 drapssakene der gjerningspersonen var alvorlig psykisk syk, viste seg å være representativ for nesten alle.

Vi hadde forberedt oss på andre reaksjoner. For en alvorlig bivirkning av å analysere alle norske drap gjennom 10 år - og publisere resultatet med bilder i dagavis på flater som treffer millioner - er at hundrevis av mennesker får revet opp gamle sår. Det kan man ikke ta lett på.

Men saken viste seg å være etterlengtet hos de pårørende. At de aller fleste ønsket den velkommen var en lettelse for oss.

I løpet av fem arbeids måneder kartla fire personer fra tre ulike redaksjoner i NRK alle norske drap fra 2003 til 2013. Dette er noen av de mange funnene vi gjorde:

- Nesten halvparten av de dømte drapsmennene i Norge de siste ti årene var alvorlig psykisk syke på drapstidspunktet.
- Over halvparten av de samme drapene ble begått i rus.
- Halvparten av gjerningsmennene som var psykisk syke da de drepte ble dømt til tvungent psykisk helsevern.

Det som skulle bli NRKs største graveprosjekt noensinne ble også et av de vanskeligste. Det startet som en ide i forbindelse med drapet på Sigrid Giskegjerde Schjetne og endte opp som en analyse av over 400 drapssaker med fokus på alvorlige psykiske lidelser, rus og voldshistorikk. Resultatet avdekket flere nye sammenhenger, og belyste svakheter ved dagens psykiatribehandling, politiarbeid, fengselsvesen og rushjelp. Det avdekket også helt klare mangler ved myndighetenes manglende oversikt og systemer.

For hvordan skal man kunne forhindre at psykisk syke dreper? Eller hvordan skal man forhindre at de som drikker for mye blir voldelige - når man vet så lite om hva som skjer i forkant?

I november vedtok regjeringen å opprette et eget norsk drapsregister, fordi noe slikt ikke finnes i Norge. NRK var den første til å lage et.

Ideen

Leteaksjonen etter den forsvunne Sigrid Giskegjerde Schjetne engasjerte og opprørte hele Norge sensommeren 2012. Da den unge jenta ble funnet drept og to menn ble pågrepet, var vi nok blant svært mange journalister som leste det vi kunne finne om de to pågrepne mennene. Bloggen og facebooksidene til den ene av de to, mannen som senere ble dømt for drapet, var sterk og opprørende lesning. Det var ingen tvil om at det måtte være et svært forvirret sinn som sto bak de mer eller mindre paranoide blogginnleggene og statusoppdateringene.

Mannens aktiviteter på nett og i sosiale medier ble raskt fjernet, men det vi hadde lest gjorde inntrykk og hadde satt i gang diskusjonen mellom oss; hvorfor var ikke denne mannen fanget opp av det psykiske helsevernet? Det ble snart kjent at han hadde begått svært grov vold før, og at han hadde en historikk med innleggelses- og utskrivninger - i psykiatrien. Spørsmålet ble: er det noe galt med psykiatrien? Hvordan kan en så forvirret og syk mann få gå fritt ute i samfunnet, og begå slike handlinger, når alle alarmklokker åpenbart har ringt?

Drodlingen brakte oss over på andre og liknende saker vi husket – drap og grov vold begått av alvorlig psykisk syke personer – og søk viste sammenheng, og fokus på sammenhengen, i mange profilerte drapssaker.

- Nysgjerrigheten ble vekket i forhold til hvor mange; hvor stor andel av drap begås av alvorlig psykisk syke?
- Hvor mange potensielt farlige og forvirrede personer har psykiatrien ikke maktet å ta hånd om og hjelpe før de begikk drap?
- Er det slik at psykiatrien slipper taket for lett – har potensielt farlige personer et større krav på integrering og tilbakeføring til samfunnet, enn vi som samfunn har vern mot de som er farlige?
- Oppslag i media ga et bilde av at psykisk syke dreper fremmede, vilkårlige mennesker i større grad enn andre som ikke har slik sykdom. Er det egentlig slik?

Med det var målet klart: Vi ville undersøke sammenhengen mellom alvorlig psykisk syke og den ytterste konsekvens av voldskriminalitet, drap. Det ville forhåpentligvis gi svarene på spørsmålene over.

Vi antok at flere redaksjoner vurderte å sette Sigrid-saken inn i en større sammenheng på liknende måter. Den ene pågrepnes psykiatriske historikk var et hett tema i mediene.

I likhet med folk flest var vi berørte av det tragiske drapet på den 16 år gamle jenta. Hun kunne vært hvem som helst, som bare skulle gå hjem til familien den kvelden hun forsvant. Foreldrene

hennes fikk, etter en langvarig leteaksjon, den grusomste av alle beskjeder foreldre kan få. Hele Norges fokus var der; på offeret, og på familien hennes.

Da vi tenkte videre på dette ble det klart at det var dette vi måtte jobbe for å finne svaret på:

- Hvor mange Sigrid er det?
- Hvor mange har blitt uskyldige ofre for alvorlig psykisk syke gjerningspersoner?

Vi hadde tenkt feil først. Vi måtte snu på det. Fokuset skulle ikke være på gjerningspersoner, men på ofre. Hvor mange har blitt drept av personer med alvorlige psykiske lidelser, og hvem er disse ofrene?

Vi så allerede her for oss den visuelle løsningen for journalistikken; en bildemosaikk som skulle følge sakene, og med en mulighet for fordypning i historiene til hvert enkelt av ofre. Nettet måtte i kraft av sin egenart dermed være hovedplattform i publiseringen, publikum måtte få muligheten til å lese alle historiene og få fordypning på nett.

Flere andre medier hadde gjort noe lignende tidligere - med andre temaer. Men med disse elementene, kombinert med omfanget av undersøkelsen, var vi sikre på at vi gjorde noe nytt.

Sette teamet

Det var et omfattende stykke arbeid vi ønsket å gå i gang med. Det kom til å kreve ressurser og tid. Det var klart at vi måtte være et team av journalister som jobbet sammen, både for å fordele den store arbeidsmengden og for å dele kostnadene på flere redaksjoner. For dette ville koste for mye i bemanning for en redaksjon alene.

Det har ikke vært noen tradisjon for å få til store samarbeidsprosjekter på tvers av avdelinger i NRK. Altfor ofte har vi jobbet parallelt med saker, hver på våre «tuer». Her snakket noen av oss uformelt sammen på tvers under idéfasen, som ideelle «samarbeidspartnere». Nyhetsdivisjonens gravegruppe, ON-gruppa, tok initiativet overfor Undersøkende nettdesk i Dokumentar- og Samfunnsavdelingen til et samarbeid. Vi var tente på å jobbe sammen om prosjektet, og det ble klarsignal i begge redaksjoner. Vi var i gang.

Det gunstige med samarbeidet mellom de to små redaksjonene var at vi dermed var sikret en sammensetning av ulik og bred gravekompetanse, men også av journalister med spesialkompetanse fordelt på alle de tre plattformene i NRK: tv, radio og nett. Slik ble teamet satt sammen av journalister tilhørende Dagsrevyen, Dagsnytt, og nrk.no, som skulle være våre publiseringskanaler.

Det var også et bevisst valgt at teamet ble satt sammen av folk med ulik kompetanse. I gruppen på fire personer hadde vi dermed kompetanse på krimjournalistikk, domslesning, og erfaring fra liknende prosjekter. Det var opplagt at etiske problemstillinger knyttet til ofre, og kontakt med mange etterlatte og pårørende ville være avgjørende for prosjektets suksess. Dermed var det viktig å ha den kompetansen også i gruppa.

Grunnlaget for kartleggingen skulle være rettskraftige dommer, og vi kom til å måtte finlese oss gjennom flere hundre tunge dommer. Vi fire som raskt dannet teamet og satte i gang, ville helst ha med to personer til slik at teamet ble seks. Mengden av dommer, og behovet for å føre all informasjon systematisk inn i en database var enorm. Derfor ville vi ha inn flere folk for å lette jobben og spare tid.

Men flere folk fikk vi ikke, og i ettertid ser vi at det var like bra - det ville blitt for mange. Med det vi vet nå, tror vi fire journalister var perfekt. Det ble veldig vesentlig at vi hadde en samstemt måte å føre dommene på, og at vi hadde en helt lik forståelse av hvordan vi førte databasen.

Selv med fire personer ble det litt ulik føring i starten, slik at vi måtte gå noen ekstra runder med å rette opp dette senere i prosessen. Vi innførte også et system der alle dommene ble lest av minst to forskjellige personer. På den måten var vi mest mulig sikre på at ingen dommer kunne inneholde ulik forståelse og misforståelser oss imellom.

Marerittet var at pårørende skulle reagere negativt på omtalen av dem de hadde mistet fordi vi hadde gjort feil i føringen. Det hadde i seg selv vært svært beklagelig. Og det ville

erfaringmessig også være svært beklagelig for prosjektet dersom debatten ble dreid rundt NRKs metode - og ikke rundt funnene vi gjorde.

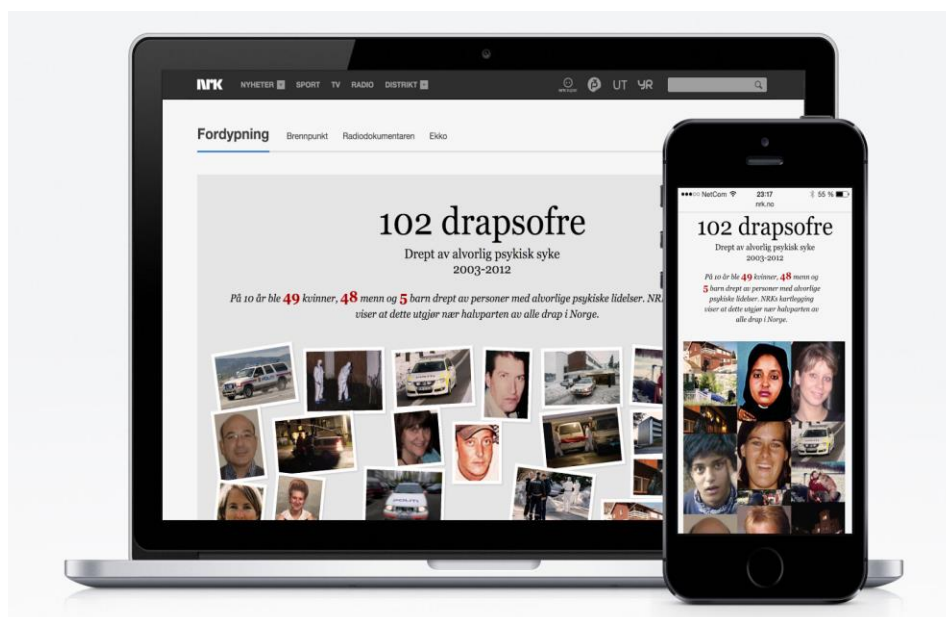
Tidlig i prosessen vurderte vi sågar om en enkelt journalist skulle føre alle dommene for å få full likhet i føringen. Men dette ble fysisk umulig - det hadde rett og slett blitt for mye arbeid på en person.

Vi fire fant etter hvert samme takt, og visste at vi kunne stole på hverandre. Det var mange av kriteriene som måtte drøftes mye for felles forståelse, og det var mange av sakene som måtte diskuteres fortløpende før vi førte dem i databasen. Vi anså det som veldig viktig å drøfte sakene i de tilfellene der noe var uklart, slik at vi var enige. Vi valgte derfor å sitte sammen i et fast rom når vi jobbet med prosjektet. Vi opprettet et prosjektrum, der vi hadde alle permene med dommene stående, sortert etter årstall. Slik hadde vi alt materiale tilgjengelig på ett sted, men viktigst av alt var det at vi satt sammen og jobbet.

Til å begynne med satt hele teamet samlet og jobbet der, til vi fikk føringen i databasen mer under huden. Ettersom vi alle jobbet med andre saker og prosjekter, og satte av rundt to dager i uka til dette arbeidet, ble det etter hvert til at to eller tre av oss jobbet med dommene samtidig. Det viktigste var å ha noen å diskutere med, når behovet meldte seg og en sak måtte drøftes.

I de neste fasene i prosjektet ble teamet utvidet. Først med tre utviklere til nettgrafikken, og en journalist til produksjon av nettsaker. I produksjonsfasen fikk vi med tv-grafiker, redigerere og fotografer.

Lærepenge: *Tenk på hvilken kompetanse du vil ha i teamet. For mange folk vil kunne skape mer kaos enn orden og fremdrift.*

Sette kriterier

Et stort og viktig spørsmål var hvor omfattende kartleggingen skulle være. Vi visste at vi ville gjøre en større gjennomgang enn undersøkelser som var gjort tidligere. Dermed ble vi fort enige om at vi gikk for en gjennomgang på 10 år. Verken politi eller forskermiljøer vi kjente til hadde sett på drap på denne måten over en så lang tidsperiode. Dessuten var et annet viktig argument at det er relativt sett få drap i Norge. For å være sikre på at funnene vi ville sitte igjen med skulle stemme overens med virkeligheten, ville en periode på ti år være mer representativ enn fem.

Dermed ble det viktig å gjøre noen videre avgrensinger for å få et overkommelig materiale å gå igjennom. Vi bestemte oss for å ta utgangspunkt i Kripos sin drapsstatistikk fra 2003 til 2012. Den innbefatter drap etter straffelovens paragraf 233 – og ikke sakstyper som legemsbeskadigelse med døden til følge, mordbrann og uaktsomt drap.

Til slutt satt vi igjen med 228 drapsdommer. Det var flere drap i perioden, men mange av disse var såkalte “familietragedier”, der drapspersonen også hadde tatt sitt eget liv. Dermed forelå det ingen dom. Noen gjerningspersoner ble frifunnet, og noen saker ble endret til en mildere paragraf enn drap. En del av dommene fra de siste årene var heller ikke rettskraftige, og måtte holdes utenfor materialet.

Vi startet med å opprette et delbart Google regneark der samtlige av drapene som myndighetene hadde registrert de siste ti årene ble ført inn etter dato og politidistrikt. Det tomme regnearket var et skremmende syn med sine tusenvis av blanke celler som skulle fylles ut.

Drapsdommer var den åpenbare hovedkilden for å fastslå alvorlig psykisk sykdom. I de sakene der det ikke forelå dom ville det bli tilnærmet umulig å vite noe om gjerningspersonen psykiske helsetilstand. Rykter og påstander ble ofte fremsatt, men for at vi skulle verifisere det måtte vi hatt tilgang til medisinske journaler, og det hadde vi ikke. Tidligere sykdomshistorikk ville heller ikke ha hjulpet, ettersom vi måtte ha kunnskap om tilstanden i gjerningsøyeblikket.

Det var også umulig for oss å få tilgang på sakkyndigrapporter, på grunn av taushetsplikten. I noen dommer var det tydelig at det var snakk om psykiatri, men av uvisse grunner kom det ikke godt nok fram til at vi kunne føre det. I disse tilfellene måtte vi bruke vanlige journalistiske metoder for å få bekreftet dette, som å kontakte forsvarere eller politijurister, eller lese rettsreferater. Hvis vi ikke fant klare bekreftelser ble saken tatt ut av lista.

Fra starten var vi veldig bestemte på å kjøre en streng linje for føring av de psykisk syke. Alt skulle dokumenteres og bekreftes hvis saken skulle med. Dermed er vi sikre på at totaltallet vårt er på den nøkterne siden.

Hva er en alvorlig psykisk lidelse? Det var spørsmålet som hele tiden gikk igjen da vi leste dommene. Og dette hadde heller ikke ekspertene et fasitsvar på. Det viste seg at det er uenighet i fagmiljøet om denne helt sentrale definisjonen. Dermed forsto vi at dette var en potensiell kilde til bråk etter publisering.

Vi var tidlig enige om at personen måtte ha en diagnose. Men deretter oppstod større problemer - for hvilke diagnoser skulle vi ta med? Psykisk utviklingshemmede? Folk med ADHD? Aspergers? Og hva med de dommene hvor det fremkom tydelig at personen hadde store psykiske problemer uten at det ble nevnt en diagnose i dommen?

Enkelte fagfolk velger å ikke definere alvorlige personlighetsforstyrrelser som en alvorlig psykisk lidelse. Dette valget henger ofte sammen med det juridiske uttrykket 'alvorlig sinnslidelse', som gir en mulig inngang for å bli overført til tvungent psykisk helsevern, i stedet for soningsstraff.

Likevel var vi nødt til å ta noen valg for å få formidlet hvem folk blir drept av. Det fremstod tydelig i dommene at folk med alvorlige personlighetsforstyrrelser har store psykiske problemer, og at psykiatere omtaler disse forstyrrelsene som avgjørende for voldshandlingene. Forskning viser at mange alvorlige personlighetsforstyrrelse gir økt tilbøyelighet til å bruke vold.

Vi drøftet dette lenge, og med flere av de fremste ekspertene i landet på området. Psykologspesialist Pål Grøndahl var en av dem som mente at alvorlige personlighetsforstyrrelser også var en alvorlig psykisk lidelse, men altså ingen sinnslidelse. Dette er en kategori mennesker som ofte blir omtalt som psykopater.

Som sagt bestemte vi oss tidlig for å legge oss på en nøktern linje. For å bli tatt med i vårt materiale som psykisk syk måtte den psykiske sykdommen ha en sentral rolle i forhold til ugjerningen og dommen. Andre diagnoser som depresjoner, ADHD, Tourettes og Asperger, er ikke alvorlige psykiske lidelser som alene kan forklare at folk dreper, og derfor er de heller ikke tatt med i vår vurdering.

Så kan man diskutere om vi skulle ha gått for hele formuleringen «alvorlig psykisk lidelse OG alvorlige personlighetsforstyrrelser», men det ville bli veldig tungt, og muligens distansert folk fra en problemstilling som var alvorlig. Det var viktig å gjøre det enklere, samtidig som vi måtte vise hva definisjonen var. Dette løste vi med å alltid tydeliggjøre definisjonen i hovedsakene, og lenke opp til «slik jobbet vi saken» der det lot seg gjøre.

Dessuten er vi journalister, ikke forskere. Noen begrepsvalg for å samle stoffet er en helt naturlig del av formidlingsprosessen.

Lærepenge: I ettertid ser vi at vi kanskje på et enda tidligere tidspunkt enn det vi gjorde, burde ha tatt kontakt med fagmiljøene for å komme til bunns i denne utfordringen, før vi sto så langt ut i prosjektet som vi gjorde.

Innsamling av dommer

Dommer er offentlige dokumenter, og heldigvis for det. Dommer er noen av de viktigste samtidsdokumentene vi har, kvalitetssikret for fakta og statistisk pålitelige.

Men lett tilgjengelige er de ikke. Databasen Lovdata har flere store svakheter. For det første er det ikke alle norske retter som legger sakene sine inn der. Og alle saker i Lovdata er anonymiserte. Både navn og gjerningssteder er sladdet.

Vi hentet ut samtlige dommer etter paragrafen for overlagt drap i Lovdata, og oppdaget at det manglet flere hundre dommer - spesielt tingrettsdommer. Tingrettsdommene var ekstra viktige for oss fordi de ofte er mer detaljerte enn dommene fra lagmannsretten - spesielt på temaer som psykiatriske vurderinger.

Den eneste muligheten var da å hente ut hver enkelt av dommene fra de aktuelle tingrettene. Det er 65 tingretter i Norge, og samtlige har behandlet minst ett drap de siste 10 årene. Vi hadde Kripos sin totaloversikt over norske drap, men vi måtte selv identifisere om saken hadde kommet opp i domsapparatet, i hvilken rett og dato for når dommen falt.

Dette var en møysommelig jobb som vi brukte et par uker på. Hovedkilden var avisarkiver, og spesielt lokalavisene. I noen saker, der det ikke hadde vært medieomtale, fikk vi hjelp direkte hos politidistriktene.

Når samtlige saker var identifisert kunne dommene bestilles. På dette tidspunktet koblet vi inn det fantastiske research-senteret i NRK. De tok på seg jobben med å kontakte den riktige rettsinstansen, purringer og alt som hører med. Selve dommene ble stort sett levert som PDF-fil på e-post, bortsett fra noen tingretter som insisterte på å sende dem i papirform eller på telefaks.

Etter hvert som dommene kom inn, ble de analysert og lagt inn i den sentrale databasen av de fire journalistene i kjernegruppen.

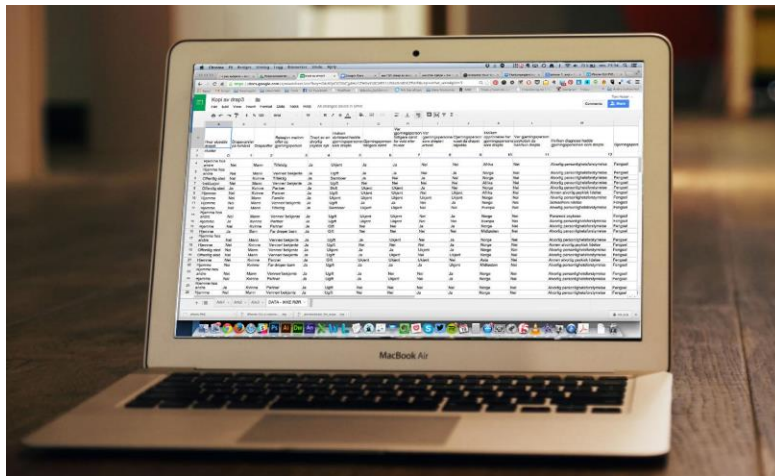
Lærepenge: *I ettertid ser vi at vi burde ha brukt denne manuelle metoden fra starten, og ikke forsøkt å få noe fornuftig ut av Lovdata. Det ville ha spart oss for mye tid og arbeid.*

En ekstra utfordring var at noen tingretter brukte lang tid på å svare, slik at vi i korte perioder gikk tomme for dommer å legge inn i databasen. Dette kostet også tid, og ville vært unngått hvis vi hadde kommet riktig ut fra hoppkanten.

Å lese drapsdommer i ukevis

Vi opprettet en “operasjonssentral” - et eget møterom hvor vi samlet de flere tusen sidene med dommer. Så satt vi der med fire bærbare pc-er og en bunke med dommer midt på bordet og begynte å lese. Vi tenkte at google-arket hadde nok kolonner, og at informasjonen i dommene bare var å plotte inn på riktig sted. Men nei.

Det er 65 tingretter i Norge, 6 lagmannsretter samt Norges Høyesterett. I hver av disse sitter ulike mennesker og skriver dommene på hver sin måte. Det finnes åpenbart ingen felles mal som følges. Vi hadde dommer hvor selv grunnleggende personalia på gjerningspersonen ikke var skrevet inn. Navn var dessuten veldig ofte stavet feil. Og informasjon om tidligere dommer utelatt. Det var dommer der gjerningspersonen åpenbart var psykisk syk, men ingen diagnose var nevnt.

Det var dommer som beskrev drapene på en så detaljert måte at det var svært krevende å lese de. Detaljene var også vanskelig å legge fra seg når arbeidsdagen var slutt. Ofte tenkte vi videre på noen av de groteske drapsmetodene etter at vi hadde avsluttet dagen. Det som leses i aviser og sees på TV er en redigert utgave av noen av de verste drapene i Norge. Det vi leste i dommene var den uredigerte og rå virkeligheten. Flere slike drapsdommer hver dag over tid var vanskelig og krevende å forholde seg til. Samtidig var det også stor forskjell på hvor mye informasjon det var i dommene fra den senere tiden i vårt angitte tidsrom i forhold til begynnelsen.

Som vi har nevnt tidligere hadde vi bestemt at gjerningspersonen måtte ha en alvorlig psykisk lidelse, og det var et kriterium at det var satt en diagnose på vedkommende. Men det viste seg at det tidlig i vår tidsperiode langt sjeldnere ble oppnevnt sakkyndige enn i den senere delen av perioden. Dette betyr at det høyst sannsynlig sitter folk i norske fengsler med alvorlige diagnoser, men som ikke får helsehjelp.

Bunken med dommer var høy. Og ved siden av stod det flere pappesker med flere dommer. Flere tusen sider med uredigerte drapsbeskrivelser var krevende å forholde seg til.

I begynnelsen drøftet vi i plenum hver eneste dom og hvordan den skulle føres. Hva skulle vi føre under relasjon hvis gjerningspersonen kun hadde kjent offeret i et par timer før drapet? Og hvor skulle informasjon om at offerets felles barn nå bodde hos besteforeldrene sine føres? Og hvis moren til gjerningspersonen hadde ringt både politi og lege i måneden før drapet for å varsle om at sønnen kunne drepe, hvor skulle det med? Vi måtte ta flere vanskelige avgjørelser underveis, og vi måtte bli enige om nye kolonner i regnearket for å få med ny og vesentlig informasjon. Der vi var i tvil konsulterte vi eksterne eksperter.

For hver nye kolonne som ble laget måtte de foregående dommene leses på nytt for å se om tilsvarende informasjon også fantes der.

Vi ville sitte igjen med et bredt utgangspunkt for mulige saker. Derfor la vi opp til et krevende arbeid når det gjaldt informasjonsuthenting fra dommene. Google-dokumentet hadde gradvis fått flere og flere kolonner til utfylling. Til slutt var det 60 ulike kolonner som skulle fylles inn for hvert enkelt offer. I første omgang førte vi kun inn informasjonen på de dommene hvor offeret var drept av en alvorlig psykisk syk gjerningsperson, etter våre kriterier. Vi samlet inn informasjon om alt fra alder på gjerningsperson og offer, til adresse, etnisitet og tidligere domfellelser.

Det viste seg også på dette området at det var svært viktig at vi satt sammen, slik at vi kunne diskutere de dommene som allerede var blitt ført. Alle drap blir først behandlet i tingretten. Deretter anker bortimot alle gjerningsmenn videre til lagmannsretten. Noen anker også videre til Høyesterett. For å få all informasjon riktig har vi derfor lest alle dommene i de instansene der de har blitt behandlet. Når vi hadde ført en dom, signerte vi i en egen kolonne med vårt navn. Dermed var det også lettere å vite hvem man skulle spørre dersom det var noe uklart ført rundt en dom.

Så var det enkelte dommer som absolutt ikke passet inn i vårt system. I en av de mest kompliserte sakene hadde fire gjerningspersoner drept tre ofre og bare en av gjerningspersonene var psykisk syk. Og dommen sa ingenting om hvem som var drept av hvem. Hvordan føres det inn i et regneark med kolonner og rader basert på at et offer har en gjerningsperson? Først tenkte vi at vi bare kunne sette på et par ekstra rader og kolonner og føre alt inn. Men så skulle alt telles - og hvert offer og hver gjerningsperson kan bare telles en gang for å få en riktig totalsum. Dermed måtte vi justere regnearket på en måte som tok høyde for slike utfordringer også.

De første dagene med domslesning gikk innføringen sakte. Og tidvis kjente vi på ønsket om å trekke en dom som ikke hadde en psykisk syk gjerningsperson fra bunken, for å slippe å føre mer informasjon i kolonnene enn et "nei". Men etter noen uker ble vi mer drevne, og føringen gikk raskere.

Vanligvis har vi journalister brukt Excel til denne typen databaser. Men Excel har den store svakheten at bare en person kan bruke det om gangen. Med Google docs kunne alle fire jobbe i det samme dokumentet samtidig - og det var helt avgjørende for oss. Da kunne vi føre hver vår dom samtidig.

På denne måten unngikk vi også å ha flere ulike versjoner av regnearket liggende hos hverandre, eller roterende rundt på e-post. Google lagrer også fortløpende, noe som viste seg veldig nyttig når de bærbare pc-ene bestemte seg for å avslutte dagen før vi ønsket.

Da vi leste dommene brukte vi markør-tusj til å utheve all informasjon som vi lette etter for å føre dommen riktig inn i google-arket. Det viste seg etter hvert svært nyttig også når vi måtte gå tilbake i dommen for å lete etter informasjon. Hver dom ble dermed først lest og kategorisert etter om gjerningspersonen var psykisk syk eller ikke. Deretter markerte vi informasjonen i dommen før vi førte den inn i Google-arket.

Så ble hver dom kjørt igjennom hullemaskinen og satt inn i en ringperm. En ringperm for hvert årstall - 10 ulike ringpermer stod etter hvert i hyllen til stor latter for flere av våre kolleger. Hvorfor scanner dere ikke hver dom og legger dem inn elektronisk, spurte folk med glis om munnen. Vi skulle jo tross alt være en digital spydspissredaksjon. Men ringpermene viste seg å være til svært stor nytte. Tidvis er faktisk god gammel metode best. For når pårørende ringer deg er det langt lettere å slå opp i en ringperm med skilleark enn å skru på maskinen og finne fram elektroniske dokumenter. Og når du skal finne fram til hvorfor dommen er klassifisert som en psykisk syk gjerningsperson, så er det lettere å dra fram en perm med årstall og skilleark der informasjonen er markert ut, enn å lete i elektroniske arkiver.

Et stort nyhetshus som NRK har mange journalister. Utenfra er NRK stort. Innenfra er det et hus fullt av små redaksjoner med sendeskjemaer som skal fylles, der hver enkelt medarbeider er avgjørende for produksjonen. Det er derfor også utfordrende i NRK å få tid til å lese over 400 drapsdommer minst to ganger. I tillegg kom de dommene som ikke skulle med i materialet, som blant annet trafikkdirap, legemsbeskadigelse med døden til følge, og nesten-drap. Flere tusen drapsdommer skulle leses midt i det vanlige nyhetsbildet og turnusvakter.

Vi ønsket som sagt egentlig å være flere. Og vi ønsket å sitte sammen hver dag til vi ble ferdige med bunken med dommer. Men skulle prosjektet bli noe av så måtte vi justere de ønskene. Vi forble en kjerne på fire personer. Og vi fikk til å sitte sammen i snitt to dager i uken. Vi begynte å lese dommer i april 2013, og holdt på fram til august 2013, med unntak av sommerferie.

I august satt vi med et Google regneark fullt av informasjon, men som likevel hadde hull. Dommene var, som vi har nevnt tidligere, svært varierende i informasjonsinnhold. Dermed begynte jakten på mer informasjon slik at regnearket kunne bli så komplett som mulig.

Vi lette etter mer informasjon rundt gjerningspersonene, ofrene og åstedene i ulike nyhetsarkiver. Men hvordan finner man ut hvor et drap er begått hvis alt du vet fra dommen er hvilken tingrett saken er blitt behandlet i? Noen av dommene var så mangelfulle at vi hverken hadde navn på åsted, offer eller gjerningsperson. Andre dommer var anonymiserte. Dermed måtte vi ofte lete oss fram ved hjelp av dato og drapsmetode.

Men når far dreper mor og sine barn blir ikke alltid saken omtalt av mediene. I den tidlige delen av arbeidet erfarte vi at mediene ofte holder seg unna det som omtales som “familietragedier” i etnisk norske familier. Dermed måtte vi kombinere ulike former for informasjon hos flere forskjellige kilder for å få nok informasjon til å fylle ut skjemaet vårt. I andre tilfeller måtte vi erkjenne at vi aldri ville få vite alt, som for eksempel hvilken sivilstatus den avdøde hadde eller om barnevernet hadde vært involvert før drapet.

Lærepenge: *Det var kolonner som vi hadde brukt mye tid på å fylle ut underveis som viste seg å ha liten eller ingen journalistisk verdi i ettertid. Det er viktig å bruke tid og vurdere nøye hvilke kriterier som skal med i databasen, og tenke på ulike vinklinger allerede på dette stadiet.*

Å lage journalistikk av data

Etter tre måneder med lesing av drapsdommer hadde vi mange idéer og fornemmelser om hvor veien skulle gå videre. Men stemte det egentlig at veldig mange sønner tar livet av mødrene sine - eller var vi bare blitt oppmerksomme på dette fordi det får mindre oppmerksomhet i mediene enn en psykisk syk mann som dreper en tilfeldig kvinne på gaten? Dreper psykisk syke flere tilfeldige enn de som ikke har slike lidelser?

Vi satt med et regneark større enn noe regneark vi hadde håndtert eller sett før. Og vi visste at flere av svarene lå der. Men hva skulle vi lage journalistikk på? Og hvordan skulle vi gå fram?

En ting pekte seg raskt ut. Selv om vi hadde ført nøyaktig og grundig, så hadde vi ikke ført informasjonen godt nok inn i regnearket til å kunne telle riktig. Så mens sjefene maste om å få inn caser og komme videre i prosessen, og vi var ganske lei av hele regnearket, så måtte vi likevel begynne å rydde og systematisere informasjonen for å komme videre. Alle kolonner måtte ha færre kategorier for å kunne se de større trendene. Alder måtte systematiseres i grupper. Ulike relasjoner mellom offer og gjerningsperson måtte få fellesbetegnelser. Alt måtte skrives med enten stor eller liten forbokstav for at Google docs skulle klare å telle riktig.

Nå ble det også enda tydeligere at hver kolonne og hver rad bare kunne inneholde informasjon om en ting. Med over 300 drap og 60 kategorier så kan man ikke sitte og telle manuelt. Selv om vi trodde at vi hadde tenkt på dette, så var det tydelig at vi hadde ført ut fra journalistiske hensyn og ikke hensynet til data og visualisering.

For å finne trendene i de ulike kolonnene før utviklerne kom på plass brukte vi noen enkle formler i regnearket. Ved å høyreklikke i kolonnen og deretter velge "sorter A-Z" ble informasjonen i regnearket sortert alfabetisk etter den kolonnen. Deretter kunne vi manuelt telle hvor mange som for eksempel var skilt eller hadde samboer eller kjæreste. Eller hvor mange som hadde diagnosen paranoid schizofreni eller alvorlige personlighetsforstyrrelser.

Dette egnet seg som metode for å danne seg et overblikk over trender og hvilke kategorier som fantes i hver kolonne. På denne måten kunne vi også få bedre oversikt over hvilke fellesbetegnelser som var naturlig å legge inn.

Vi hadde jo sittet sammen og ført, men det var likevel ikke ført helt likt. Dermed opprettet vi en del nye kolonner til høyre for de som allerede fantes, der vi laget fellesbetegnelsene. På denne måten beholdt vi den opprinnelige føringen som ofte var mer nøyaktig, samtidig som vi laget en ny fellesbetegnelse som var egnet journalistisk. Et eksempel på dette er aldersgrupperingene.

Når grupperingene var laget gikk vi bort fra manuell telling og sortering av regnearket. Da lagde vi i stedet en ekstra rad på toppen av hver kolonne som vi kalte funn. I denne la vi inn en kode som kunne telle det vi spurte etter. Et eksempel på en slik kode ser slik ut:

=ArrayFormula(countif(G5:G232, "ja")) Den viser svaret på hvor mange "JA" som befinner seg i denne kolonnen i hele regnearket. Ved å trykke "enter" etterpå fikk vi i dette tilfellet svaret på hvor mange personer som er drept av en person med en alvorlig psykisk lidelse.

Ved å kombinere sortering av en kolonne og bruk av koder i andre kunne vi også få en god oversikt over hvor mange personer som for eksempel både hadde en alvorlig psykisk lidelse, hadde rusproblemer og var tidligere voldsdømt. Dette trekant-bildet viste seg helt sentralt i den videre journalistiske dekingen.

Vi kunne altså se noen klare tendenser i materialet tidlig:

- Det var en klar overvekt av psykisk syke gjerningspersoner blant drapene.
- Over 90 prosent var menn. Flertallet av disse var uten arbeid.
- De fleste gjerningspersonene hadde vært ruset og mange hadde tidligere voldsdommer.
- Og ofrene hadde i stor grad en relasjon til sin forøver. Nesten ingen drepte noen de ikke kjente fra før.
- To ulike diagnoser pekte seg klart ut: alvorlige personlighetsforstyrrelser og ulike schizofreni-lidelser.

For å ytterligere bekrefte funnene våre tok vi også kontakt med flere ulike eksperter på området. Samsvarte våre funn med det de hadde erfart? Fantet det forskning på dette som vi ikke hadde fått med oss?

En av de første tingene vi gjorde var å invitere flere av de fremste fagpersonene innen psykiatri- og rusforskning til bakgrunnsamtaler. Målet med dette var først og fremst å lære - og å finne ut hvor de mente at skoen trykket. Disse samtalene ble veldig viktige når vi skulle finne frem til definisjoner- for eksempel på hva alvorlig psykisk sykdom er. De hjalp oss også å styre unna noen myter, rettet opp noen feiloppfatninger vi hadde, og holdt oss på rett spor.

Det var tydelig for oss at materialet hadde unike nyhetssaker i seg. Saker som aldri tidligere hadde blitt skrevet fordi en slik gjennomgang av drapsdommer i Norge ikke er blitt gjort tidligere.

Både at det var et høyt antall av drapene som var utført av folk som tydelig slet med alvorlige psykiske lidelser, og kanskje det aller mest spennende var at det viste seg at mange av ofrene ble drept av folk som hadde vært eller var under behandling. Kunne noen av disse drapene vært unngått?

Noen vinkler var helt åpenbart interessante for oss. Hvor mange som ble drept av alvorlig psykisk syke, systemkritikken, andelen av drap som påstås å ha vært «varslet» på forhånd, hvilke diagnoser som går igjen, rusproblematikken osv.

I denne fasen hadde vi et viktig dagseminar etter sommerferien, hvor vi kastet opp alle potensielle vinklinger vi kunne komme på. Vi hadde lest såpass med dommer at alle hadde noen

inntrykk av hva som kunne bli de mest interessante sakene etterhvert når vi fikk gjort kjøringene i google-dokumentet. Der og da lagde vi en lang liste over mulige saker, som vi hadde med oss til senere.

Lærepenge: *Det er viktig å ha tett kontakt med webutvikler allerede fra starten av for å sikre at føringen i databasen blir mest mulig konkret og korrekt i forhold til det som skal publiseres senere.*

Hvem skal varsles og informeres?

Det var viktig for oss å komme i kontakt med de dreptes etterlatte. Prosjektet hadde hele tiden fokus på ofrene. Hvem er de som er blitt drept av psykisk syke? Vi ønsket å vise hvem de er med bilde og tekst. Og da ønsket vi selvsagt også å komme i kontakt med deres pårørende. Både for å varsle om at vi holdt på med prosjektet, og at deres nærmeste ville bli omtalt. Men også for å vite mer om deres historier.

I dommene er det først og fremst gjerningspersonen og drapshandlingen som blir omtalt. Offeret får ofte liten omtale. Og offerets pårørende får stort sett ingen omtale. Så hvem skulle vi kontakte?

I enkelte dommer blir de etterlatte tilkjent erstatning. Dermed hadde vi navn på hvem de nærmeste pårørende er. Trodde vi. Men dessverre er de som skriver dommer i Norge ikke alltid like gode på å stave navn riktig. Og ofte har de etterlatte skiftet navn siden drapet skjedde. Og ikke sjelden så heter folk Kari Hansen eller Ola Jensen - og det er det veldig mange andre som også gjør.

Vi begynte å lete i Folkeregisteret, men med feil navn, skiftet navn eller et helt vanlig navn så kommer man kort med et vanlig søk. Vi søkte derfor opp den avdøde og fant de historiske opplysningene på hvor personen hadde bodd tidligere. Dermed kunne vi søke på adressen og kombinere informasjonen med alle som hadde bodd på samme adresse tidligere med de navneopplysningene vi hadde fra dommen på de etterlatte. I flere tilfeller fant vi de etterlatte på denne måten.

Men hvem er de etterlatte når sønn dreper mor og far allerede er død? Er det mors datter som også er søster til drapsmannen? I disse tilfellene er det sjelden at broren eller søsteren til gjerningspersonen søker om erstatning, og dermed vil heller ikke navnet deres være opplyst i dommen. Dermed måtte vi inn i Folkeregisteret igjen og se hvor sønn og mor hadde bodd tidligere - og tilbake til barndommen. Deretter søkte vi på den adressen for å se om hvem andre som hadde bodd på adressen i samme tidsperiode. Da kunne vi finne ut om gjerningspersonen hadde søsken. Det trengte likevel ikke nødvendigvis å være biologiske søsken. Det var derfor viktig å også sjekke navnehistorikken på søsknene, samt om ulike menn hadde bodd på adressen i tidsperioden. På den måten kunne vi kvalitetssikre at de vi skulle ta kontakt med hadde nærmeste relasjon til drapsofferet.

Men hvis gjerningspersonen var enebarn kunne vi ikke løse det på denne måten. Hvem er da de pårørende? I disse tilfellene prøvde vi å se på historikken i Folkeregisteret til avdøde og finne ut hvor vedkommende bodde da hun eller han var barn. Deretter søkte vi igjen på den samme adressen på historiske data og så hvilke andre personer som hadde bodd der i samme tidsrom. Dermed kunne vi se om personen hadde søsken eller foreldre som fremdeles var i live.

Tidvis var det dessverre ikke så enkelt å finne adressen heller. For gårder og hus på små steder har ofte skiftet adresse og navn i løpet av de siste 50 eller 80 årene. Så når vi skulle finne historikken på dagens bosted, så gikk ikke den adressen nødvendigvis tilbake til den tiden hvor personen hadde bodd der med ektefelle, foreldre eller søsken. Dermed stod vi uten navn på pårørende etter søk i Folkeregisteret og måtte søke i andre kilder: Atekst, kontakt med advokater, telefonkatalogen osv. ble nyttige for å finne de pårørende.

Det var også påfallende at dersom ingen pårørende meldte seg, så ble det heller ikke utlovet noen erstatning. Dette gjaldt også i saker hvor offeret var utenlandsk statsborger, i enkelte tilfeller asylsøker og resten av familien var i hjemlandet. Eller hvor far dreper mor og barna her i Norge og resten av familien er i hjemlandet. I disse tilfellene var det heller ingen hjelp i Folkeregisteret. Men søk ledet oss også til nettstedet som kan minne om Folkeregisteret i Afghanistan og Pakistan. Der disse var mangelfulle, tok vi i stedet kontakt med forsvarer og aktor i saken. I enkelte tilfeller kunne de hjelpe. I et par saker måtte vi til slutt innse at vi ikke kom fram. Det hadde ikke stått på innsatsen.

Nye familiemønstre krever også mer informering enn det man først tenker er nødvendig. Der foreldrene til personen som er drept er skilt må begge informeres. De har ikke alltid samme syn på om og hvordan deres barn skal omtales. De er heller ikke alltid enige om at den andre parten har noe den skulle ha sagt. Dette var problemstillinger vi måtte håndtere gjennom nær dialog i ettertid.

Også barn av ofre må informeres. Barn som i dag er blitt myndige etter at foreldrene ble drept bør også informeres. Men skal de informeres direkte? Vi falt ned på at de bør bli informert via sine foresatte. Det overraskende var at når far dreper mor og har sonet sin straff i fengsel eller vært innlagt til psykiatrisk behandling, så kommer han tilbake til barna og lever videre sammen med dem. Hvem skulle vi da varsle? Skulle drapsmannen selv være den som snakket med sine barn om at saken kommer opp på nytt? Dette var svært vanskelig. Men ved å se på historikken til barna i Folkeregisteret kunne vi se hvor de hadde bodd i tiden rett etter drapet. Dermed kunne vi se at de ofte hadde bodd i en periode med onkel/tante, bestemor/bestefar. Vi landet dermed på å informere alle disse, for å sikre at barna ble fulgt opp skikkelig, og deretter ta kontakt også per telefon.

I flere tilfeller var foreldrene til de drepte de nærmeste pårørende. Men ikke sjelden var foreldrene så gamle at vi var usikre på hvilken form de var i. Når adressen ikke lenger var hjem, men et eldresenter eller et sykehjem ble vi enda mer usikre på hvilken form de var i. Dermed endte vi ofte opp med først å søke etter foreldrene, deretter finne ut at de var både gamle og trolig syke. Da søkte vi opp søsken til den avdøde eller søsken til foreldrene for å kunne kontakte både dem og foreldrene.

Vi bestemte oss tidlig for at vårt fokus skulle være på ofrene. Og dermed var det også ofrenes pårørende som skulle varsles. Det var de som ble offentliggjort med bilde og en liten tekst, mens

gjerningspersonene forble anonyme. Like fullt var det viktig for oss å vite hvilken relasjon de to hadde til hverandre. Vi søkte derfor ofte opp gjerningspersonen i Folkeregisteret for å sjekke om de hadde hatt samme adresse som offeret. Dommene beskrev ikke alltid slike forhold - særlig ikke hvis de ikke bodde sammen på gjerningstidspunktet. Vi fant også på denne måten at mange gjerningsmenn med utenlandsk opprinnelse hadde reist ut av landet etter endt soning - og også reist ut av landet før soningen kan ha vært ferdig.

Lærepenge: *Det var langt mer tidkrevende å finne kontaktinformasjon til de pårørende enn vi først trodde. Dommer i Norge er skrevet veldig forskjellig, og navn er ofte feilstavet. Det er viktig å sette av nok tid til å finne kontakt til alle pårørende.*

Utvikling av bilderigg og infografikk

Vi hadde jobbet til og fra i fem måneder. Vi visste at vi satt på unikt stoff, en grundig undersøkelse av gjerningspersoner og ofre over en tiårsperiode i Norge. Vi hadde pekt ut en hel haug med nyhetsvinkler. Og samtidig var vi i kontakt med pårørende som ville være med og belyse temaet. Men for å vise fram alt til publikum, og ikke bare skrive eller si hva vi hadde funnet så trengte vi hjelp av nettutviklere og designere.

Nå kom Google drive enda mer til nytte. For nå skulle ikke bare vi fire ha tilgang til materialet, men ytterligere tre utviklere og flere journalister som ble koblet på. I tillegg så begynte ordet å gå på huset om at dette kom til å bli veldig bra. Og dermed ville flere sjefer i ulike avdelinger også ha tilgang til materialet for å se hva vi hadde.

Ved hjelp av Google drive kunne vi enkelt dele mappen med regnearket hvor all informasjon var ført inn. Det arket inneholdt nå 71 kolonner og 232 rader. Det var enormt mye informasjon som var vanskelig å forstå for folk utenfor kjernegruppen. Vi lagde derfor i tillegg et eget regneark med noen av de sentrale funnene. Dette arket var også veldig nyttig for møtet med utviklerne for å vise hvilke funn vi var mest interessert i å visualisere.

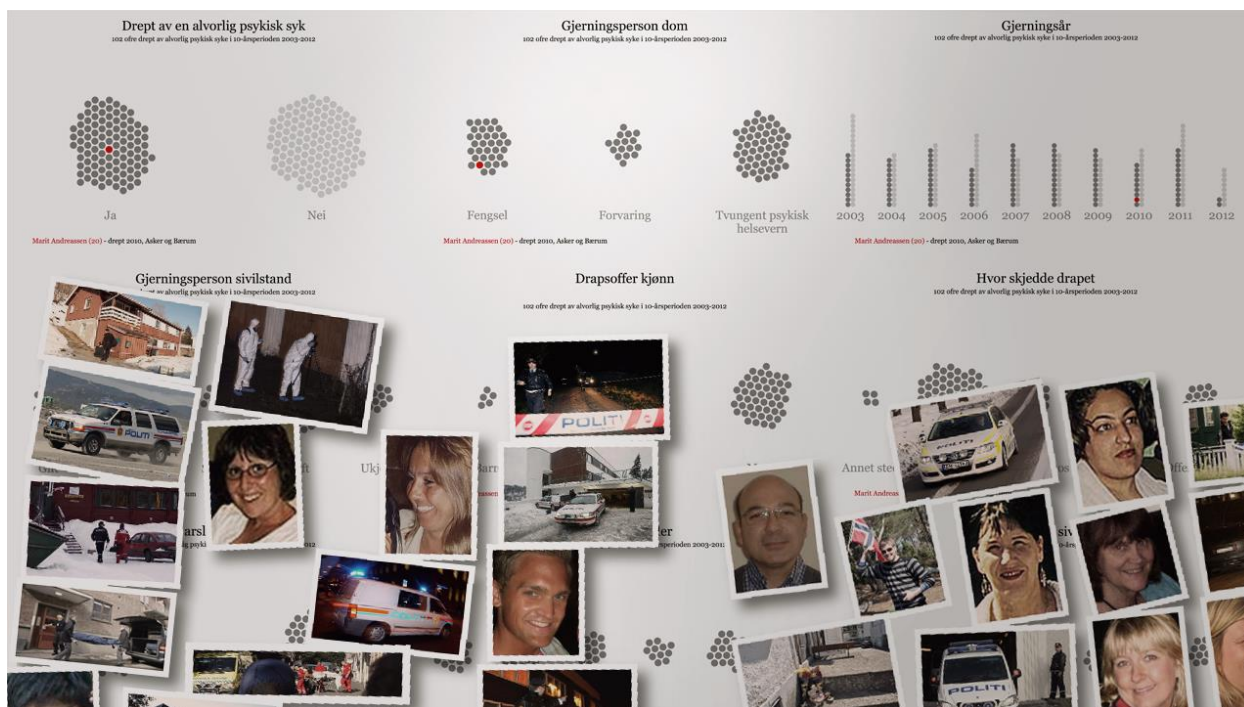
Samtidig lagde vi en kopi av regnearket som vi fire fortsatte å jobbe i. Dette gjorde vi for å sikre at dersom noen av de utenfor kjernegruppen ved en feil slettet eller gjorde noe feil i arket, skulle ikke det endelige resultatet bli feil på noen måte. Det var dette regnearket som til slutt ble grunnlaget for visualiseringen på nettet.

Vi ønsket å gjøre to ting: Både vise fram hvem ofrene er, samt vise fram de funnene vi hadde fra domslesningen. Utvikler Espen Andersen begynte å finne løsninger på hvordan vi kunne vise både bilder av ofrene og tekstene vi hadde skrevet. Mens utviklerkollega Peter Haza begynte å se på ulike løsninger for å visualisere tallene våre. Vi ønsket at disse to skulle spille sammen. Altså at bildene, tekstene og tallene ble vist fram gjennom hverandre slik at man ikke måtte gå på to forskjellige steder for å få helheten.

Det var også viktig å få dette visuelt til å være likt selv om det ble utviklet av to forskjellige personer. Samtidig var det viktig at det skulle være gjenkjennelig også på TV. Grafisk designer Tom Gabriel Johansen ble derfor også med i teamet for å passe på dette.

En av journalistene fra den opprinnelige kjernegruppa var med hele tiden i denne prosessen også. Ulike fagmiljøer snakker på ulike måter, og vi erfarte at regnearket som vi mente var ryddig og oversiktlig ikke var godt nok for publisering. Dessuten inneholdt det mye sensitiv informasjon som ikke skulle publiseres. Så det var viktig å vite hvilke kolonner som skulle være med. Vi hadde derfor ukentlige møter med jevne deadliner for å komme i mål.

Det gjensto en stor jobb med å finne bilder av alle ofrene. Da var det godt å se at NRK er et stort hus med mange som kunne hjelpe. På research-senteret satte de i gang med å lete etter bilder på Scanpix, Atekst og andre steder. De fikk også tilgang til regnearket, og vi la inn en ny kolonne hvor de førte inn hvor de hadde funnet bilde, eventuelt om de ikke fant noe bilde. Dermed kunne vi lett gå inn og se hvor bildene var, vurdere rettigheter og eventuelt spørre pårørende om tillatelse til bruk. Kolonnen ble også veldig nyttig fordi utviklerne da selv kunne se om vi hadde bilde eller ikke i utviklingen av bilderigget.

Når vi skulle lage bildecollagen med bilder av ofrene brukte vi de bildene som fantes, og illustrasjonsbilder i resten av sakene. Men der de pårørende ikke ønsket bilde, valgte vi å ta det ut.

For de som valgte anonymisering, er dette sitatet fra en e-post beskrivende for deres begrunnelse:

“Etter litt tenkning og drøfting med øvrig familie har vi kommet til at siden dette blir liggende på internett for all fremtid ønsker vi en anonymisering. Det er alltid en avveining i og med at en gjerne vil bidra til at slikt ikke skjer igjen og det å ikke overbelaste seg selv. Har måttet ta dette valget for å beskytte oss alle.”

Det var 102 saker og 102 bilder. Idéen vår var at leserne skulle kunne klikke på hvert enkelt bilde, og få opp en kort historie om drapet, og hvilken tilknytning det hadde til alvorlig psykisk sykdom og/eller rus.

I den samme historien skulle det være infografikk som satte hvert enkelt drap inn i den større statistiske sammenhengen.

Historiene kunne variere i lengde, men skulle ikke overskride 1 A4-side. Vi la vekt på at informasjonen skulle være så faktabasert og nøytral som mulig, og hovedkilden var drapsdommene.

Som en endelig kvalitetssikring sendte vi tekstene ut til alle de pårørende vi hadde identifisert. Dette førte til en lang rekke innspill og tilbakemeldinger, og vi stilte oss imøtekommende til ønskene til de etterlatte. Vi fikk rettet feil og misforståelser, og i enkelte tilfeller tok vi ut informasjon som de pårørende følte var belastende for dem.

I noen få tilfeller ba enkelte pårørende om at vi anonymiserte sakene. Bakgrunnen for dette var alltid svært tungtveiende personlige forhold, og vi valgte å imøtekomme disse henvendelsene.

Lærepenge: *Vi skrev disse historiene helt mot slutten av prosjektperioden - de aller fleste ble skrevet i desember, kort tid før publiseringen. I ettertid ser vi at vi burde ha skrevet historiene fortløpende, samtidig som vi leste og analyserte drapsdommene. Det ville ha spart oss for mye ekstraarbeid.*

Pårørende-brevet

Forholdet til de pårørende var den enkeltsaken vi tenkte mest på i dette prosjektet. Vi hadde til hensikt å publisere over 100 drapssaker representert ved bilde av offeret på forsiden på nrk.no, i Dagsrevyen og i en rekke debattprogrammer på NRK.

Etter alle disse sakene er det hundrevis av pårørende som har taklet tapet av en som sto dem nær på forskjellig måte. Mange har klart å bearbeide sorgen og gå videre, noen har fortrenget det som har skjedd og noen står fremdeles i sorgprosessen. Uten støtte fra disse menneskene ville vi ha måttet finne en helt annen måte å presentere saken på. Som en av de pårørende beskrev det:

“Jeg håper dere er klar over at det er et svært vanskelig tema dere skal ta opp, og at de berørte vil synes at dette er vanskelig – ikke minst de som er psykisk syke, som nå får rippet opp i sine saker.”

Ved hjelp av folkeregisteret og opplysninger fra dommer og andre kilder klarte vi å identifisere pårørende i litt over 80 av de 102 sakene. I noen saker hadde ikke drapsofferet nær familie, og i en del saker befant de eneste pårørende seg i land der det ikke var mulig å oppspore kontaktinformasjon - som Somalia og Iran.

Hver enkelt av disse måtte kontaktes - men hvordan? Skulle vi ringe eller satse på elektronisk kommunikasjon? Vi fant ut at et “gammeldags” brev ville være det beste. Da kunne vi legge fram hele prosjektet vårt - inkludert historien vi hadde skrevet og bildet vi ønsket å bruke.

Vi mente det ville være best for mottakeren å få denne informasjonen i en form de kunne lese og tenke gjennom - uten en journalist på tråden som de måtte svare med en gang. Samtidig bestemte vi at all kommunikasjon med de pårørende skulle gå gjennom en og samme journalist, slik at vi fikk en mest mulig ryddig dialog.

(Brevet til de pårørende er vedlegg 2 til denne rapporten).

Brevene ble sendt ut i slutten av november, og vi var veldig spente på hvordan reaksjonene ville bli. Vi hadde kjøpt en egen telefon som de pårørende kunne bruke når de kontaktet oss, og den begynte å ringe etter et par dager. I løpet av de første to ukene hadde vi blitt kontaktet av over 50 av de vi hadde sendt brev til - enten på telefonen eller på e-post. I forbindelse med publiseringen tok enda flere kontakt. Med to unntak var alle tilbakemeldingene positive.

Gjennomgående mente de som tok kontakt at det var bra at saken ble tatt opp, selv om det var en belastning. Mange var opptatt av at andre ikke skulle oppleve det samme som dem selv.

Flere av de som tok kontakt ønsket selv å fortelle sine historier, noe som resulterte i tre nye case-saker. I flere saker der vi ikke hadde bilde av drapsofferet sendte også de pårørende inn bilder som de ønsket at vi skulle bruke.

Lærepenge: Denne kontakten med de pårørende var en nøkkel til at prosjektet kunne gjennomføres, og det er en metode vi vil bruke i flere prosjekter. Kanskje burde vi ha tatt kontakt med de pårørende enda tidligere, ettersom det viste seg å være en god kilde til flere case-historier enn dem vi plukket ut selv.

Kontakt med familiene som skulle stå fram

Underveis i lesingen av dommene ble vi godt kjent med de enkelte sakene, og fikk en følelse av hvilke som kunne være gode caser, og hvilke som ikke var egnet. Vi hadde en egen rubrikk i databasen for aktuelle caser, her merket vi fortløpende de aktuelle og førte stikkord mens vi leste dommen og samlet informasjon via andre kanaler.

Dermed ble det enkelt å sortere ut de aktuelle sakene fra databasen da vi skulle starte letingen etter de beste historiene. Med utgangspunkt i dette utvalget fra databasen, kunne vi enkelt prioritere de casene som virket å stå best til de ulike vinklingene vi ønsket å lage journalistikk på, basert på de funnene kjøringene viste.

Vi ønsket oss saker som ikke var alt for mye omtalt, men som sto godt til vinklingene våre. Først og fremst ønsket vi oss pårørende som ikke hadde fortalt sine historier i media før, men der saken var gjenkjennbar. Med det gjorde vi det vanskeligere for oss selv, men det ville gjøre sakene bedre med eksklusive og sterke caser.

Det å kontakte etterlatte som har mistet nære og kjære på grusomt vis for å spørre om de vil snakke om det i beste sendetid på tv, nett eller radio, er en tung og vanskelig oppgave. Det var en viss vegring i teamet for det som ventet. Vi gikk ulikt fram med de aktuelle pårørende. Noen kontaktet vi direkte på telefonen. Andre tok vi kontakt med via bistandsadvokat. Felles var at vi brukte tid og var omstendelige med å legge fram en grundig redegjørelse for prosjektet vårt, bredden og seriositeten i det, hva vi ønsket å få fram, og hvorfor vi tok kontakt med vedkommende. Flere sendte vi også en forklarende e-post etter den første telefonkontakten, slik at de skulle få tenkt over forespørselen, og forstå hva det handlet om.

Alle fikk betenkningstid etter den første kontakten der de hadde fått prosjektet forklart. De fleste snakket med i vi flere runder på telefonen, før de landet på sitt svar. I ett tilfelle var ikke vedkommende sikker før vi var på stedet, og møttes. Det var for vår del første kontakt med menneskene bak tragediene, og vi opplevde at de fleste hadde mye på hjertet, mye de ønsket å snakke om rundt det traumatiske som hadde skjedd. Noen av dem hadde åpenbart stengt mye inne, og åpnet opp nå, når temaet ble brakt opp. Vi lyttet og var tilgjengelige, uten å legge press på noen av dem.

Felles for de aller fleste var at de landet på at dette ville de stille opp på. Mange av dem var kontaktet av riksaviser og ukeblader flere ganger før, men hadde konsekvent sagt nei. Men temaet vårt om det psykiske helsevernet engasjerte – her hadde mange åpenbart gjort seg sine tanker over lang tid. Og avgjørende for mange var at dette var mer enn grafsing i enkeltskjebner – de forsto at dette var et seriøst prosjekt med bredde, som kunne skape debatt og få ettervirkninger og konsekvenser, og ville derfor bidra med sin historie for å få fokus på problemstillingene:

“Selv om det er belastende å være en del av en slik statistikk og at saken blir omtalt igjen av media, synes jeg det høres ut som en interessant undersøkelse og forhåpentligvis vil den skape debatt.” (E-post fra et av casene).

Vi fikk mye sterkt materiale, så mye mer enn vi kunne få brukt i korte tv- og radioreportasjer. Derfor ble publiseringsplanen utvidet med en radiodokumentar, og med tre nettdokumentarer. På den måten fikk vi forvaltet de sterke og eksklusive historiene best mulig, og fortalt dem slik de fortjente.

I flere tilfeller beholdt vi kontakten til lenge etter at prosjektet var publisert. Det var naturlig å følge dem opp videre på grunn av den påkjenningen det var for dem å stille opp med sin historie. Felles for alle er at de i ettertid utelukkende har uttrykt at de er glade for at de ble med, at de har fått mye positiv respons, og at de er takknemlige for at temaene ble satt på dagsordenen og for debatten om det psykiske helsevernet.

Noen få av de vi kontaktet og brukte tid på, måtte vi gi opp. Og noen få som landet på at de ville stille opp, fikk vi ikke brukt i saker likevel. Vi fikk rett og slett ja fra flere caser enn vi trengte, og møtte mer velvilje enn vi hadde trodd på forhånd. Det var leit å skuffe de som hadde tenkt over saken, og kommet til at de ville fortelle sin historie.

Lærepenge: *Det kan være bedre å være litt mer tilbakeholden med å kontakte for mange, slik at en ikke risikerer å måtte si nei til noen. Men tidspresset, og det at det tok tid å lande sikre avtaler, gjorde at vi tok kontakt med noen flere enn vi hadde behøvd.*

Å lage journalistikk for tre plattformer samtidig

NRK opererer på tre plattformer – Tv, radio og nett. Fra starten var det vår ambisjon å passe på at alle plattformer ble behandlet likt og fikk samme prioritet.

Gode stillbilder til nett skulle være like viktig som gode TV-bilder. Og nettreportasjer blir mye bedre når nettreporteren er med ut og gjør sine egne observasjoner og stiller sine egne spørsmål, enn når saken skrives på bakgrunn av en ferdig TV-reportasje. Derfor valgte vi å prioritere å sende reportere ut i felten i større grad enn det som er vanlig i NRK. Vi mener det vises positivt i de ferdige sakene.

Tre av nettsakene ble laget som nettdokumentarer, der vi klippet sammen levende fortellinger på opptil to minutters lengde som utfylte teksten i sakene. Disse filmene ble laget spesielt for nett, i motsetning til klipp fra ferdige TV-programmer som vanligvis brukes i NRK. Dette var med på å løfte sakene, og gi en rikere leseopplevelse:

NRK Visste ikke hvem de hadde ... x +

www.nrk.no/magasin/visste-ikke-hvem-de-hadde-i-hus-1.11428567

«DE HADDE INGEN ANELSE OM HVEM DE HADDE I HUS»

FOTO: JENS KRISTIAN NILSEN / PRIVAT

Linda Anett Hansen og Ole-Roger Olsen skulle snart bli foreldre. Så sparket den psykotiske leieboeren inn døren deres og hogg i stykker fremtiden med 44 knivstikk.

Frits Blix Hansen står med et stort, innrammet bilde av datteren Linda Anett Hansen og ektemannen Ole-Roger Olsen. Han har heftet det ned fra veggen hjemme i Kabelvåg i Lofoten og holder

Publisert 27.01.2014, kl. 18:58

Journalist
Anne Vinding
@AnneVinding

Journalist
Kathrine Hammerstad
@NRKkathrine

Det ble en stor mengde saker - spesielt nettsaker. For å rekke over produksjonen fikk vi med nettjournalisten Kathrine Hammerstad på laget den siste tiden. Radiosiden ble styrket av Eirin

Aardal fra Dagsnytt noen dager før publiseringen da radio- og kjernegruppejournalist Ellen Borge Kristoffersen falt og brakk beinet.

Vi er journalister og ikke statistikere. Vår erfaring er at nesten alle journalistiske prosjekter som inneholder "big data" blir angrepet fra forskerhold - og denne gangen var sannsynligheten ekstra stor siden temaet er så kontroversielt. Det var derfor viktig for oss å være helt åpne om metoden som var brukt fra første publisering. Vi skrev derfor en detaljert "Slik har vi jobbet"-sak som vi lenket inn i nesten alle artikler.

Vi vurderte også å legge ut rådataene i sin helhet. De inneholdt så mange sensitive personopplysninger om offer og gjerningsmenn at det ville ha krevd en omfattende sladdejobb. Og når vi valgte å totalanonymisere en håndfull saker etter tungtveiende innspill fra pårørende, kunne vi ikke legge ut materiale som kunne bidra til identifikasjon.

Lærepenge: *Generelt bør man bestrebe seg på å gjøre råmaterialet tilgjengelig. Det er både prinsipielt riktig, og kan bidra til en bedre metodediskusjon med publikum. Det kan også hjelpe andre til å gå videre på saken.*

Publisering og nye saker

Det var tid for publisering. Norge var herjet av branner på denne tiden, men den første dagen forløp uten branner - og vår sak dominerte både nrk.no, Dagsnytt og senere på kvelden Dagsrevyen. I løpet av uka ble også temaet tatt opp i flere ulike debattredaksjoner i NRK. Samtidig ble det debattert i andre medier.

Vi hadde gjort et omfattende arbeid med å kvalitetssikre alle de faktiske opplysningene om drapene og bildene av ofrene. Det betalte seg nå; alle henvendelsene vi fikk fra de pårørende

denne dagen var positive.

Det ble mer kontroverser rundt valget av hashtaggen #psykiatridrap som vi brukte de første timene. Dette begrepet har alle de store norske mediene brukt når de har omtalt slike saker. Denne gangen skapte det så tydelige reaksjoner i sosiale medier at vi endret den. I ettertid ser vi at vi burde ha valgt en annen betegnelse fra starten av.

Selv om dagsorden ble satt og tilbakemeldingene var positive, var vi klar over at det ville komme kritikk - og det gjorde det raskt. Hver gang mediene setter søkelys på drap og alvorlige psykiske lidelser kommer det reaksjoner fra de som er rammet av psykisk sykdom og deres organisasjoner. Det er lett å forstå at saker om dette temaet kan føre til stigmatisering av en svak gruppe. Det er en helt reell frykt - for det er slik at det bare er et svært lite mindretall av psykisk syke som er farlige. Og da som oftest når sykdommen er kombinert med rus, tidligere voldshistorikk og andre sosiale faktorer.

Det var viktig for oss å understreke dette poenget så sterkt vi kunne fra første sak. Vi hadde jobbet lenge nok med dette kompliserte stoffet til å kurere ethvert ønske om overtabloidisering.

Vi redegjorde for at alvorlig psykisk syke ikke er farligere enn vanlige folk i hovedsaken under den første publiseringen - både for egen maskin og via kilder. I samme pakke hadde vi en sak skrevet av redaktørene, med tittelen “Diagnoser dreper ikke”, et intervju med lederen for Mental Helse med det samme budskapet, og en egen sak om hvilken metode vi hadde brukt - der vi gjentok poenget en gang til. Disse faktasakene lenket vi til gjennom hele publiseringsperioden.

Vi utnyttet også nettets egenart med møter direkte mellom Mental Helse og leserne, samt med psykolog Pål Grøndahl og leserne.

Lederen i Psykologforeningen, Tor Levin Hofgaard, har tidligere vært svært kritisk til mediesaker om drap og psykiatri. Da han twitret “noe av det mer balanserte jeg har sett om tema drap og [#psykisk](#) lidelse på [#nrk](#). Håper debatten kan få en ny retning med dette”, ga det oss en pekepinn om at anstrengelsene hadde fungert.

Men det var også mange som var kritiske, og vi bestrebet oss på å svare alle innspill på e-post og sosiale medier så fort som mulig.

Det viste seg også svært nyttig at vi satt sammen hele veien under publisering, og delte vakter oss imellom slik at vi hele tiden var på jobb når saker ble publisert. På den måten var vi også tilgjengelige for spørsmål og hjelpelige når svar skulle skrives til kritiske debatt-innlegg.

For debatten kom. Men vi mener at vi var langt mer nyanserte på dette viktige punktet enn det som har vært vanlig når mediene omtaler drap og diagnoser.

Hva endret seg underveis?

Vi kunne allerede ganske tidlig se at den store problemstillingen ikke var at tilfeldige uskyldige blir drept av ustabile gale gjerningsmenn på gata. Det var langt mellom de dommene hvor de såkalte «tikkende bombene» drepte vilkårlige folk.

I snitt så vi at ett «psykiatridrap» i året rammet helt tilfeldige personer som ikke hadde noen relasjon med gjerningspersonen. Altså hver tiende drap, av våre 102 ofre for alvorlig psykisk syke over ti år. Dette var overraskende, men gjorde ikke kartleggingen mindre interessant.

Det bildet som tegnet seg viste tydelig hva de virkelige problemene var. I svært mange tilfeller var det i dommene pekt på:

- Manglende oppfølging etter tidligere sykdomsperioder.
- Nær familie som ikke blir opplyst om viktige ting på grunn av taushetsplikt.
- Familie eller naboer som har prøvd å si ifra at noe er galt uten å bli hørt.

For etter en gjennomgang av ti år med drap er det klart at de aller fleste som er drept av svært psykisk syke personer er noen i nær familie. Et typisk eksempel kan være en gjerningsperson som:

- Er mann.
- Fortsatt bor hjemme hos foreldre.
- Er i 40-årene.
- Ufør eller arbeidsledig.
- Har et kjent sykdomsbilde og/eller voldshistorikk.
- Er ikke under behandling.
- Bedriver «selvmedisinering» i form av andre rusmidler.

Sett i ettertid er vi glade for at vi valgte å gå løs på en hel tiårsperiode med drapssaker. Nå sitter vi med kunnskap om bakgrunnen til 102 drapssaker hvor gjerningspersonen har minst en alvorlig psykisk lidelse. Den kunnskapen kan brukes til å forhindre nye drap, og ikke minst bidra til å ikke stigmatisere folk med psykiske lidelser.

Da vi begynte dette arbeidet ante vi ikke at det er to alvorlige psykiske lidelser som går igjen i drapsstatistikken; alvorlige personlighetsforstyrrelser og schizofrenilidelser. Disse lidelsene i kombinasjon med rus, arbeidsledighet og voldsepisoder, kan gi noen varsel-lamper og bevissthet for helsearbeidere, politi, pårørende og andre om at de trenger hjelp. Kanskje en annen type hjelp enn de får i dag.

Rus og drap

Det var fra starten av meningen å bruke databasen og metodene til også å gå særskilt inn i sammenhengen mellom rus og drap. Vi hadde derfor rus med som en egen kolonne hele veien. Da vi startet på denne delen av prosjektet noen måneder etter publiseringen av psykiatrisakene, måtte vi likevel lese alle dommene på nytt. Vi trengte å hente ut den informasjonen vi trengte, for vi måtte opprette andre og mer tilpassede rus-spesifikke kolonner i databasen for å kunne kartlegge nøyere.

Arbeidet gikk imidlertid mye raskere, og var på alle måter enklere denne gangen. Det gikk mye lettere å lese og føre dommene nå som vi hadde rutine inne for dette. Dommenes drøftinger av rus var også mer konkrete, og enklere å tolke, enn drøftinger av psykiske lidelser. Kjøringene gikk også raskere, og var enklere. Vi hadde lært av erfaringene fra forrige runde, og var mer nøyaktige med enhetlig språk i føringene, samt kolonner som var egnet for kjøringene. Imidlertid skapte det litt problemer både for kjøringene og info-grafikk at vi denne gangen ikke hadde rent offer-fokus. Det ble litt mer trøblete at vi ønsket tall både for antall drap, og for antall gjerningsmenn.

Vi brukte erfaringene fra psykiatriprosjektet til å gjøre en del endringer også ellers. Vi tok inn fagfolk langt tidligere i prosessen. Vi kontaktet færre potensielle caser, for å unngå å måtte «avlyse» noen, slik som i første runden. Akkurat det førte imidlertid til at vi holdt på å få problemer, da vi fikk noen avslag.

Fordi vi ikke skulle bruke mosaikk med bilder av ofrene, trengte vi ikke å kontakte alle pårørende med brev, som i første runden. I produksjonsfasen var denne gangen både nettjournalist og egen nettfotograf med på opptakene. Det sikret høyere kvalitet på bildene til nett. Minuset med det er at vi på det meste var et team på fire som møtte et case. Det er ganske voldsomt i møte med sårbare mennesker som skal åpne seg om vonde og vanskelige ting.

Vi skalerte ned også i publisering, og satset på færre saker og en publiseringsplan over to dager. Også denne delen av prosjektet lyktes med å skape debatt og fikk helseministeren i studio på direkte sending. Men denne gangen fikk vi ikke offentlig kritikk fra fagfolk rundt våre metoder og kriterier, eller negativ omtale på sosiale medier, slik som i første runde.

Reaksjoner etterpå

Sakene om drap, psykiatri, rus og tvungent psykisk helsevern skapte stor debatt, både i det politiske miljøet og blant fagfolkene. Helseministeren innrømmet allerede første dag at tilbudet til de psykisk syke og rusmisbrukerne i Norge ikke er godt nok, og lovet å følge opp med mer ressurser.

I fagmiljøet hersker det, som vi har nevnt tidligere, uenighet om hvordan man skal definere alvorlig psykisk sykdom. Dette er kjent stoff, og vi brukte derfor mye tid på å utarbeide den definisjonen vi skulle bruke. Vi valgte å ta utgangspunkt i den samme definisjonen som det statlige Olsen-utvalget hadde brukt da de gjennomgikk norske drap i en femårsperiode.

I deres materiale telte de med de "tradisjonelle" alvorlige lidelsene som schizofrenilidelser, og de alvorlige personlighetsforstyrrelsene. Vi telte med de samme lidelsene, men valgte å slå de sammen under begrepet "alvorlige psykiske lidelser". Det siste ble kritisert av enkelte forskere. NRK tilbakeviste denne kritikken, og fikk støtte av blant andre psykiater Henning Værøy og psykologspesialist Pål Grøndahl.

Den første saken i rigget ble publisert 27. januar, og den (foreløpig) siste 14. november. Den handlet om at regjeringen nå vil opprette et eget drapsregister for blant annet å registrere helseopplysninger, rusmiddelbruk og tidligere voldshistorikk hos personer som begår drap. Noe slikt har ikke eksistert i Norge tidligere.

En stor del av de mange pårørende vi har vært i kontakt med hadde et felles ønske om systemforbedring. Mange av dem mente at både psykisk helsevern og rusomsorg hadde sviktet når en av de som sto dem nær ble drept. Flere ganger fikk de støtte i drapsdommene.

I etterkant var det tydelig at sakene også ga de pårørende den støtten og oppmerksomheten som de hadde lengtet etter. Som en av de pårørende skrev til oss:

“Jeg merket at det var en krevende øvelse å gå så dypt inn i saken igjen, samtidig var det veldig fint å kunne bidra i prosjektet for å få satt lys på problemstillingene knyttet til psykiatri og drap. Jeg håper at prosjektet kan bidra til å føre til endringer i regelverket på området, da det åpenbart trengs - især på varslings- og taushetspliktbiten. Og så håper jeg selvfølgelig at ingen trenger å oppleve det som jeg og de andre i prosjektet har opplevd“.

Samfunnskverna maler sakte i disse spørsmålene. Vi har satt søkelyset på mange problemer:

- Psykisk syke dreper i 9 av 10 tilfeller folk de har en relasjon til. Det er altså liten grunn til å frykte drap på åpen gate.
- Mangel på kunnskap om hvem som dreper
- Varseltrekanten psykisk lidelse, rus og vold - som spesielt rammer arbeidsledige middelaldrende menn.
- Mangel på spesialisert hjelp rettet mot de som faller inn under denne varseltrekanten.
- Nedbygging av sengeplasser.
- Mangel på egnede institusjoner.
- Feil bruk av taushetsplikt.
- Plassering av psykisk syke i fengslene
- Svakheter i bruken av tvungent psykiske helsevernet i Norge.

Det er en tung og vanskelig materie med mange minefelt. Det vanker minst like mye kjeft som ros, men det er viktig at vi som journalister tåler det.

Nesten like viktig som debatten sakene har reist har det vært at sakene har stått seg godt rent presseetisk. Fra første dag har vi hatt sterkt fokus på behandlingen av de pårørende (og gjerningspersonene), at det faktuelle skal være korrekt, og at vi skal være åpne om de metodiske valgene vi har tatt.

“Det har gått veldig bra med meg siden sist. Jeg har fått mange positive tilbakemeldinger etter medieoppslagene senest i dag, så det har vært en god opplevelse for meg. Dessuten, tanken på at jeg gjorde dette også for min datters skyld, gjør meg glad.”

Liste over publiserte saker:

Alle saker er publisert mellom januar og november 2014.

TV:

Hovedsaker Dagsrevyen:

Drap og diagnoser:

<http://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/NNFA19012714/27-01-2014#t=48s>

<http://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/NNFA19012814/28-01-2014#t=23m3s>

<http://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/NNFA19012914/29-01-2014#t=19m21s>

Rus og drap:

<http://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/NNFA19061014/10-06-2014#t=6m57s>

<http://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/NNFA19061114/11-06-2014#t=18m14s>

Tvungent psykisk helsevern:

<http://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/NNFA02102514/25-10-2014#t=14m1s>

Nett:

Hovedsak med bildevegg, drap og psykiatri:

<http://www.nrk.no/fordypning/102-drept-av-alvorlig-psykisk-syke-1.11486065>

Nettdokumentarer:

<http://www.nrk.no/magasin/visste-ikke-hvem-de-hadde-i-hus-1.11428567>

<http://www.nrk.no/magasin/drept-av-mannen-hun-fryktet-1.11466848>

<http://www.nrk.no/magasin/ville-hjelpe---ble-drept-1.11459210>

Metodesaker:

Drap og psykiatri: <http://www.nrk.no/fordypning/slik-har-vi-jobbet-1.11453336>

Drap og rus: <http://www.nrk.no/fordypning/slik-har-vi-jobbet-1.11761579>

Alle publiserte saker, drap og psykiatri:

<http://www.nrk.no/emne/drap-og-diagnoser-1.11453236>

Alle publiserte saker, drap og rus:

<http://www.nrk.no/emne/rus-og-drap-1.11757274>

Radio:

Hovedsaker:

<http://radio.nrk.no/serie/dagsnytt/NPUB42001814/27-01-2014>

<http://radio.nrk.no/serie/nyhetsmorgen/NPUB50002014/28-01-2014#t=30m42s>

<http://radio.nrk.no/serie/nyhetsmorgen/NPUB50002114/29-01-2014#t=35m7s>

<http://radio.nrk.no/serie/nyhetsmorgen/NPUB50011514/10-06-2014#t=30m16s>

<http://radio.nrk.no/serie/nyhetsmorgen/NPUB50011614/11-06-2014#t=30m26s>

<http://radio.nrk.no/serie/nyhetsmorgen/NPUB50011914/16-06-2014#t=30m31s>

Vår ref.:
sh

Dato:
30. nov 2013

NRK-undersøkelse om drap og psykiatri

Hei.

Mitt navn er Ståle Hansen – jeg er journalist i dokumentarredaksjonen i NRK.

Jeg skriver til deg fordi NRK har jobbet en god stund med et prosjekt som ser på forholdet mellom drap og alvorlige psykiske lidelser i Norge. Vi har gått gjennom 228 drapsdommer fra de siste 10 årene i Norge, og har funnet ut at av dem er 102 drap begått av personer med slike lidelser – altså nær halvparten.

Samtidig viser det seg at det er noen få diagnoser som går igjen i nesten alle drapssakene.

Du er en av dem som har mistet en nærstående i et slikt drap. Vi har stor forståelse for at mange vil synes at det er en belastning at slike saker blir omtalt på nytt. Derfor synes vi det er viktig å kontakte deg og fortelle hva vi planlegger å gjøre.

Som sagt viser undersøkelsen vår at drapsmenn med alvorlige psykiske lidelser er overrepresentert i drapsstatistikken. Formålet vårt er å finne ut hvorfor denne gruppen er så overrepresentert, og hva som kan gjøres for å få tallet ned. Tidligere har ingen sett på drapssaker over et så langt tidsrom som oss, og håpet vårt er at det grundige fakta-arbeidet skal bidra til en debatt – og forhåpentligvis konkrete tiltak i den andre enden.

Dette er altså ikke en sak om den konkrete drapssaken du har opplevd, men en sak om psykiatriutfordringen der din sak vil bli en av over 100 saker. Men for at dette ikke skal bli et sakskompleks av tørre tall som bare engasjerer ekspertene, er vi avhengige av å fortelle noen historier fra de konkrete drapssakene. Det vil bli en rekke slike historier som skal fortelle ulike sider av de funnene vi har gjort i undersøkelsen.

Hver enkelt av de over 100 sakene vil bli presentert med et bilde og en kort tekst om hva saken handlet om. Jeg legger ved teksten i dette brevet slik at du kan lese den og gi oss beskjed hvis det står noen faktiske feil der. Det er fint hvis du gir oss beskjed innen 15. desember hvis du ser noe vi bør rette.

Vi ønsker også å bruke et bilde av hvert av ofrene. Bildene vi bruker henter vi fra saker som tidligere har vært publisert i aviser eller på NRK i forbindelse med drapet. Hvis vi har et bilde i din sak legger jeg det ved i dette brevet. Hvis ikke vil vi på en annen måte bruke et illustrerende bilde.

Til de av dere hvor vi ikke har noe bilde fra deres sak, eller om dere ønsker at vi skal bruke et annet bilde, vil sette stor pris på om dere kan hjelpe oss med et slikt bilde.

Ta i så fall veldig gjerne kontakt med meg, eller send bildet direkte på e-post eller til postadressen under. Det er viktig for oss å presentere alle de 102 ofrene på en best mulig måte.

Vi har gjort vårt beste for å finne den rette pårørende å sende dette brevet til. Hvis du mener at det er andre nære pårørende som også bør varsles setter vi stor pris på om du forteller oss dette.

Vi har allerede kontakt med flere pårørende og ofre som vil fortelle sine historier. Det er viktig for oss for å vise at dette er et stort problem som det må gjøres noe med.

Du kan nå meg på e-post: stale.hansen@nrk.no – eller på telefon 47.19.85.46 (mellom klokken 10 og 16 på alle hverdager).

Postadressen min er: Ståle Hansen, NRK MDUP, FG32, 0340 OSLO.

Med vennlig hilsen

Ståle Hansen
Journalist
Dokumentar & samfunn
stale.hansen@nrk.no